

Олена Міневич,

*ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
магістрантка історико-філологічного факультету*

Науковий керівник:

*к. пед. н., доц. **Жанна Горіна***

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНА СТРАТЕГІЯ ЧИТАННЯ РОМАНУ ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО «МАЙСТЕР КОРАБЛЯ»

На зламі XX і XXI століть багато художніх текстів української літератури отримують нове прочитання як в академічному літературознавстві, так і в практиці вишівської і шкільної мовно-літературної освіти. Програмний аналіз художнього твору сьогодні переорієнтований на формування читацької компетентності, глибоке занурення у зміст і форму тексту з метою виявлення багатшарових зв'язків з іншими текстами і контекстами (Л. Бондаренко, Н. Бондаренко, Н. Гоголь, Л. Горболіс, О. Ісаєнко, С. Жила, А. Землянська, Ж. Клименко, О. Куцевол, Л. Овдійчук, В. Пахаренко, Г. Токмань, В. Уліщенко, Т. Яценко). Однією з методик аналізу тексту, використовуваних під час вивчення художнього твору «Майстер корабля», можна запропонувати інтертекстуальне читання, що дозволить розвинути візуальну культуру читачів, навички інтерпретації тексту як системи різномірних семіотичних просторів [2].

Інтертекстуальність як термінологічне поняття в широкому вживанні позначає використання в художніх творах (або, якщо скористатися термінологією семіотики, в «текстах») тих чи тих елементів, запозичених з інших «текстів» або так чи інакше з ними пов'язаних. Науково доведено, що категорія інтертексту в художньому дискурсі має власну, яскраво виражену специфіку (Р. Барт, М. Бахтін, У. Еко, М. Гловінський, Ж. Женетт, Ю. Крістева, Ю. Лотман, Д. Наливайко, О. Переломова, В. Просалова, Ю. Тинянов, М. Шаповал). Звернення до категорії інтертекстуальності у цій функціональній сфері побутування мови пов'язане з активною настановою автора на діалогічність, що збагачує текст, дозволяє

авторові, не обмежуючись рамками своєї суб'єктивної, індивідуальної свідомості, вводити в текст одночасно кілька іносистемних мовних суб'єктів, інколи відкритих для читача (напр., при різних типах цитування), однак частіше «прихованих» за хитросплетіннями фігур інтертексту, наприклад, при використанні текстової аплікації, монтажу, алюзії, парафраз, травестування, епіграфу і т. ін. До прикладу, інтертекст з настановою автора на діалогічність простежуємо в монтажній композиції роману, яка ніби нагадує перегляд кінострічки, де мемуари головного героя перемежовані з листами і розповідями його дорослих синів, пілота Майка і письменника Генрі, листами до нього «героїні любовного трикутника» балерини Тайах, із низкою оповідань матроса й доволі розлогою лекцією Професора про справу корабельного будівництва. Зазначені епізоди, по суті, з погляду стратегії інтертекстуального читання є окремими «вставними новелами».

«Майстер корабля» – перший роман Юрія Яновського, створений на основі кінематографічного досвіду автора. Це, на нашу думку, цілком європейська, новаторська, модерністська історія, написана у стилі кіномемуарів, на сторінках якої вирують романтика молодості, морських пригод, щастя кохання і радість від життя. Буремна історія епохи появи вітчизняного кінематографа і життя в Одесі на початку минулого століття. Письменник експериментує зі змістом, мовною формою, які тяжіють до кінематографічності, намагаючись досягти глибин психологічного аналізу. Тогочасна критика неоднозначно сприйняла цей текст: з одного боку, неможливо було не помітити його високу художність і філософську спрямованість, але, з іншого, в романі молодого автора був відсутній обов'язковий на той час герой-пролетар і відверта радянська пропаганда, притаманні тодішній соцреалістичній літературі [1]. Водночас асоціативність, символіка, висока емоційна напруженість оповіді, тяжіння до ритмічності, пісенності, монтажної кінематографічності мовної структури досліджуваного роману, взаємодія «свого» і «чужого» в тексті є визначальними рисами неоромантичного стилю ранньої художньої творчості Юрія Яновського.

Переосмислення, авторська трансформація образів і сюжетів світової літератури значно розширюють простір читацької уяви старшокласників та свідчать про очевидні інтертекстуальні зв'язки твору. Інтертекстуальне читання означеного тексту породжує в уважного читача нові смисли, а відтак потребує, крім «пригадування чужого тексту», його коректної інтерпретації. Інтертекстуальна стратегія читання роману «Майстер корабля» ґрунтується на: а) руйнуванні звичного лінійного сюжету в зображенні подій і персонажів, який хоч і будується на переплетінні багатьох історій, але всі сюжетні епізоди, попри нібито фрагментарність викладення, тяжіють до цілісності єдиної сюжетної канви, б) зникненні фабули зі зміщенням хронотопу, який охоплює різні часові і просторові площини, в) максимальній концентрації читацької уваги на особистості персонажа та заохоченні читача до глибшого занурення в художній текст, г) приверненні читацької уваги до секретів письменницької творчості і кіновиробництва, до декодування епіграфів (чотири епіграфи, надані мовою оригіналу, по суті, відображають провідні ідеї сюжетного руху роману), алюзій (образ Мойсея), символічних образів («дама серця», майстер корабля, море), аналогій (Місто на березі моря) і мотивів («блудний син», пригоди і мандри, екзотичні місця), дозволяючи старшокласникам у такий спосіб проінтерпретувати художній твір як у реаліях тогочасного культурно-мистецького контексту, так і в сучасному загальнофілософському й історичному аспектах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеєва В. П. «Майстер корабля» – дебютний роман Юрія Яновського : [відеолекція]. URL: <https://cutt.ly/BuuIiGYU> (дата звернення 10.05.2025).
2. Горіна Ж. Д., Герасименко К. В. Візуальна культура кольорової перцепції модерністського художнього твору. *Нова лінгвістична парадигма: напрями і перспективи* /за ред Н. В. Кондратенко. Вінниця : ТВОРИ, 2024. С. 1231. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/20159> (дата звернення 16.05.25).